

Dossier 6.1: Migraties in Europa en Azië

(hoofdstuk 6, LL)

A. Europa

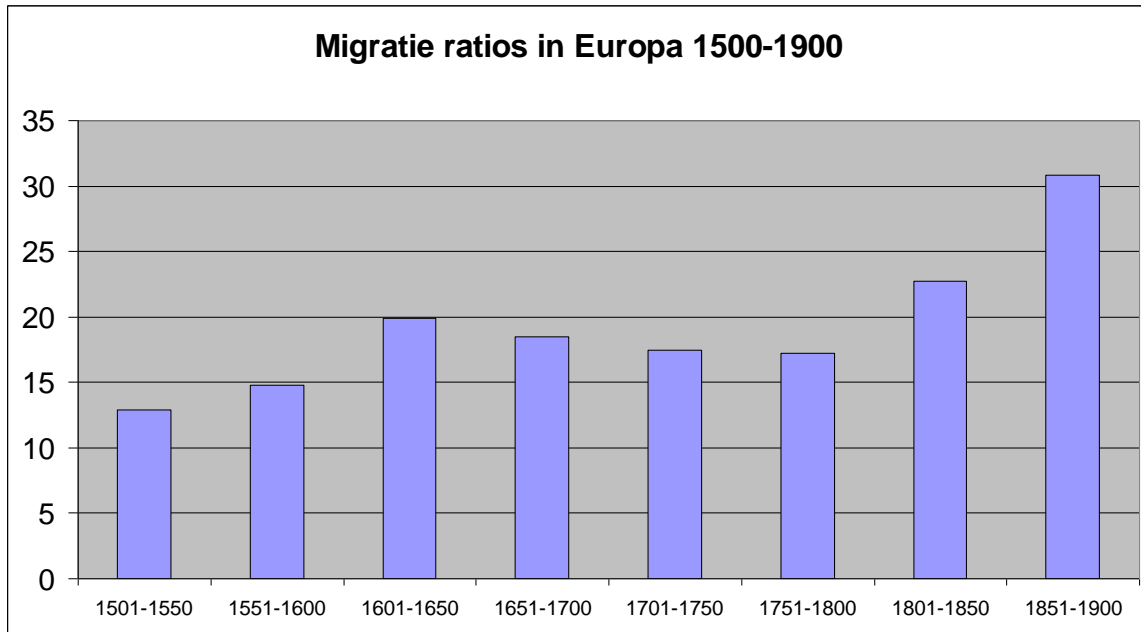
Historici en sociale wetenschappers hebben lang gedacht dat de mobiliteit pas in de 19e eeuw sterk is toegenomen en dat mensen in de eeuwen die daaraan vooraf gingen tamelijk sedentair waren. Alleen als het niet anders kon, door oorlogen, religieuze conflicten of ecologische rampen, waren mensen bereid te verkassen, zo was lang de gedachte. Inmiddels is duidelijk dat dit beeld niet klopt en dat migratie, zowel over korte als langere afstand, een fundamenteel fenomeen was. Europeanen waren zeer mobiel, vooral binnen het continent en vanaf de negentiende eeuw, door de transportrevolutie – waardoor het vervoer door stoomschepen sneller en goedloper werd – ook naar andere delen van de wereld.

Migratie-historici hebben zich lange tijd beperkt tot spectaculaire en zichtbare vormen van menselijke verplaatsingen in het verleden. Vooral vluchtelingen (de Hugenoten, Spaanse joden, Zuid-Nederlandse Calvinisten) en emigranten naar andere delen van de wereld trokken de aandacht, terwijl de veel omvangrijkere arbeidsmigraties naar steden, maar ook de seizoensgebonden trek en kolonisaties binnen Europa buiten beschouwing werden gelaten. Zo kon gemakkelijk het beeld ontstaan dat migratie voor de negentiende eeuw relatief onbetekenend en uitzonderlijk was.

Recent onderzoek heeft dat beeld drastisch bijgesteld. Daarbij is het uitgangspunt dat alleen die vormen van migratie worden geteld waarbij mensen een culturele grens overschrijden. Een concept dat is uitgewerkt door de Amerikaanse historicus Patrick Manning. Dat kan een landsgrens zijn, maar het geldt evenzeer voor plattelanders die in een stad terecht komen of trekarbeiders die een deel van het jaar voor op de markt gerichte boeren werken en hun eigen zelfvoorzienend keuterbedrijfje tijdelijk in de handen van vrouw en kinderen laten, zoals de Duitse Hannekemaaiers in 17^e, 18^e en begin 19^e eeuw. Tot slot is er een heel grote categorie ‘cross-cultural’ migranten die zelden als zodanig wordt gepercipieerd, maar die een belangrijk aandeel in de totale migraties levert: soldaten en zeelieden.

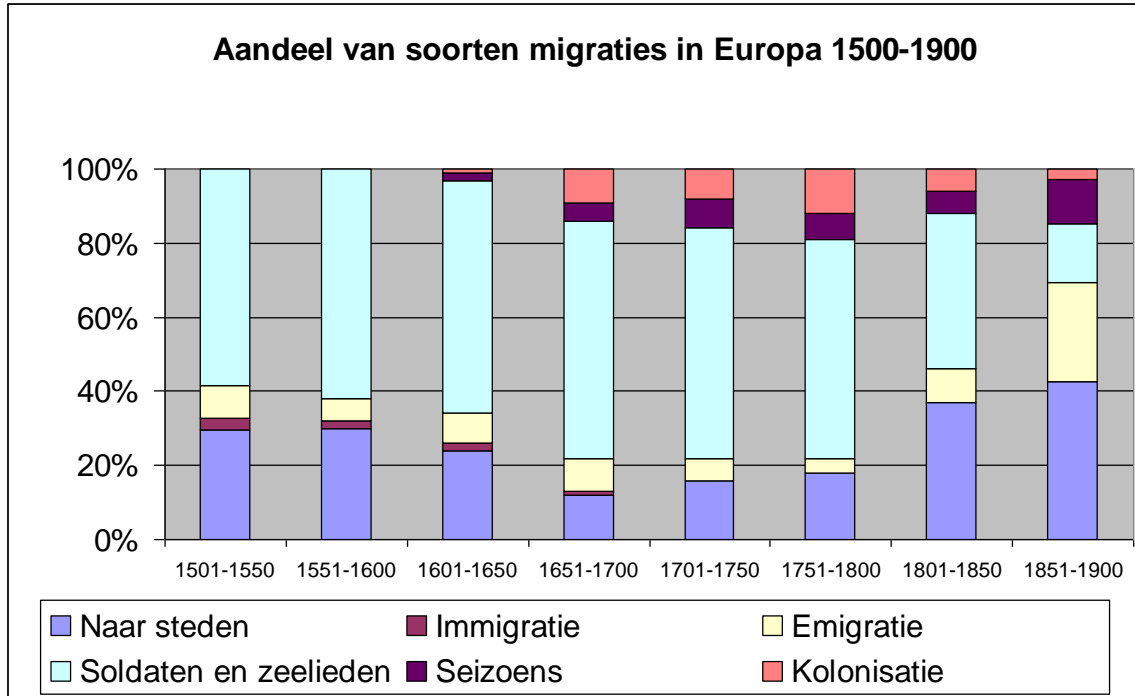
Wanneer we al deze migranten proberen te kwantificeren en uitrekenen hoe groot de kans was voor een Europeaan om minimaal een keer in zijn of haar leven over culturele grenzen te migreren, al dan niet permanent, dan blijkt het beeld van een immobiel Europa

naar het rijk der fabelen verwezen te moeten worden, zoals de volgende tabel laat zien, waarbij op de y-as het percentage is aangegeven.

Bron: Lucassen en Lucassen 2010.

Het aandeel van de verschillende soort 'cross-cultural' migraties verschilde overigens sterk van periode tot periode. Waar in de vroegmoderne periode soldaten en zeelieden domineerden, werd die plaats na 1800 overgenomen door mensen die naar steden trokken en Europa verlieten om zich elders (vaak ook in steden) te vestigen.

Bron: Lucassen en Lucassen 2010.

Literatuur

Lucassen, L. en W. Willems (red.), *Waarom mensen in de stad willen wonen 1200-2010*.

(Amsterdam, Bert Bakker, 2009)

Lucassen, J. en L. Lucassen, "The mobility transition revisited, 1500-1900: what the case of Europe can offer to global history." *The Journal of Global History* 4 (2009) no. 4: 347-377.

Lucassen, J. en L. Lucassen, "The mobility transition in Europe revisited, 1500-1900: sources and methods". *IISH Research Papers* (no. 46) Amsterdam, International Institute of Social History, 2010.

(<https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/1887/16121/1/iishresearchpapermobility-final+edit+101105.pdf>)

Discussie-dossier over Lucassen & Lucassen 2009 in the *Journal of Global History* 6 (2011) no. 2, met reacties van Adam McKeown, Joseph Ehmer, Jelle van Lottum en Leslie Moch.

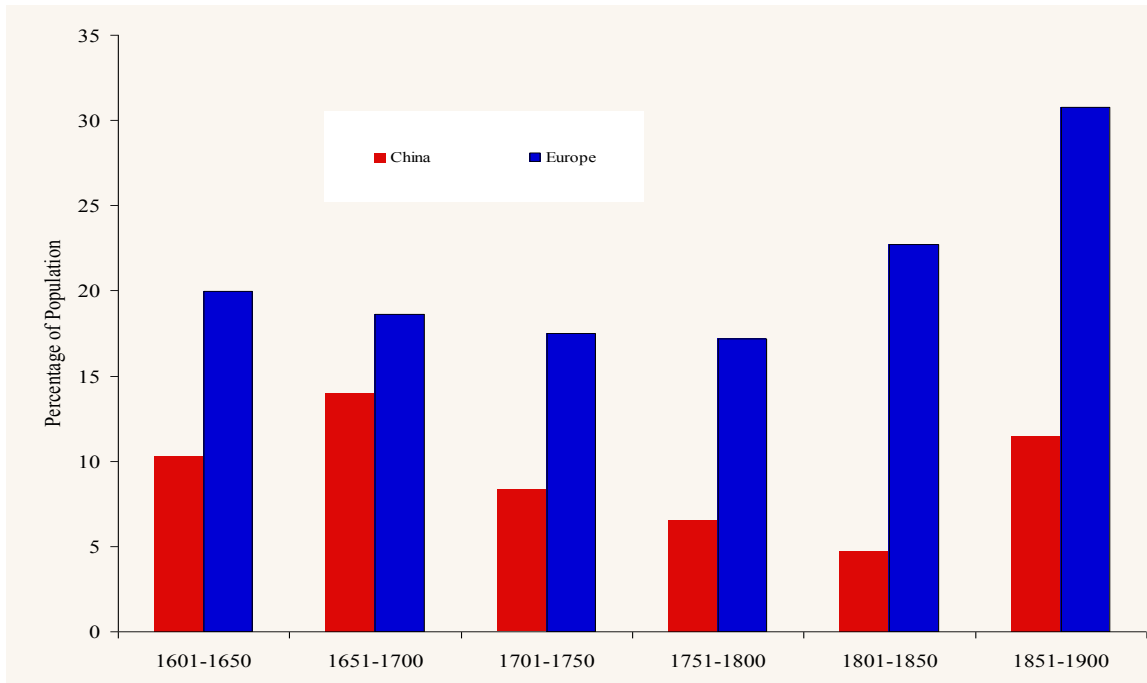
Manning, P., "Cross-community migration: a distinctive human pattern." *Social Evolution and History* 5(2006) no. 2, 24-54.

Moch, L. P., *Moving Europeans. Migration in Western Europe since 1650*. (Bloomington, Indiana University Press, 2003).

B: Azië

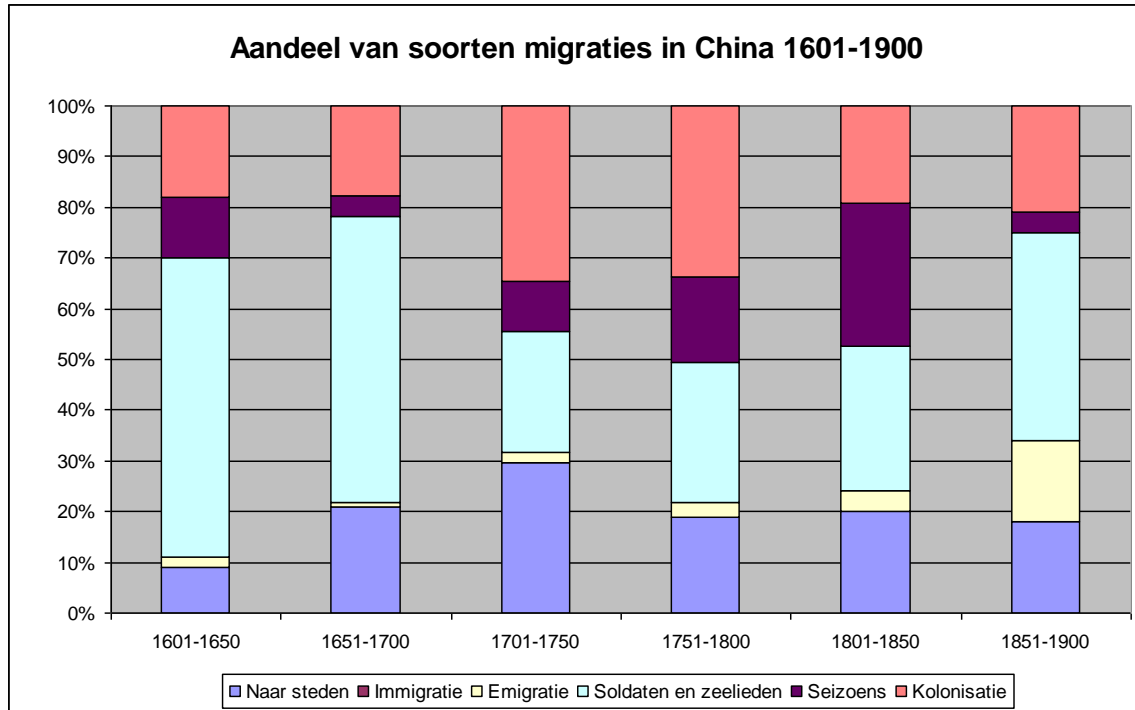
Maar hoe zat het met de mobiliteit van mensen in andere werelddelen, zoals Azië, Afrika en Zuid-Amerika? Het traditionele beeld is, net als dat van Europa vóór 1800, dat pas door de invloed van Europeanen mensen in andere delen van de wereld 'moderner' en daarmee mobieler zijn geworden. Dat geldt met name voor Azië. In de discussie over 'The West and the Rest', waarin de vraag centraal staat waarom (West) Europa vanaf het einde van de 18^e eeuw met name China economisch voorbij is gestreefd, overheerst de overtuiging dat China (en Azië in het algemeen) een tamelijk immobiele samenleving was die onder invloed van de Europese interventies uit haar slaap werd gewekt. Als gevolg daarvan nam de migratie van Chinezen (en andere Aziatische volkeren zoals de Indiërs) toe, wat blijkt uit honderdduizenden Chinezen en Indiërs die vanaf het midden van de 19^e eeuw – veelal als contractarbeider – in de Verenigde Staten, Australië, Zuid-Amerika en het Caraïbisch gebied gingen werken. Door de contacten met Europeanen werden Chinezen en andere mensen uit Azië in contact gebracht met de commerciële wereldeconomie, die zich vooral in het Atlantische gebied concentreerde en kwamen ze in aanraking met dynamische moderne landen die hen losweekte uit archaische pre-industriële en prekapitalistische samenlevingen.

Wanneer we de 'cross-cultural' migratie methode (Lucassen & Lucassen 2009/2010) echter toepassen op China dan blijkt dat deel van de wereld ook al veel mobieler dan gedacht: Recent onderzoek naar migratiebewegingen binnen Azië heeft bovendien laten zien dat in de 19^e eeuw niet alleen arbeidsmarkten in het Atlantische gebied (Europa en Noord-Amerika) miljoenen mensen mobiliseerde, maar ook binnen Azië: zowel in het Noorden (Mantsjoerije) als het Zuid-Oosten (de plantage-economieën in Nederland Indië, en in Brits Birma en Maleisië). In alle drie de systemen ging het om tientallen miljoenen arbeiders die tijdelijk of permanent werk vonden ver van huis. Hoewel voor veel Chinezen die migraties binnen China plaatsvonden waren ook voor interne migranten de afstanden aanzienlijk en vertoonde de structurele oorzaak zowel in het Atlantische als de twee Aziatische systemen opmerkelijk veel overeenkomsten.

Bron: McKeown 2011.

Het aandeel Chinezen dat minimal een 'cross-cultural' migratiestap ondernam in zijn of haar leven was weliswaar lager dan in Europa, maar weerspreekt het beeld van een immobiele samenleving. Interessant is wel dat het in China veel meer ging om kolonisaties en veel minder om migraties naar steden. Als we er van uit gaan dat urbanisatie doorgaans tot meer en snellere sociale veranderingen leidt en tot meer innovaties, doordat mensen met verschillende achtergronden elkaar op nieuwe ideeën brengen, dan zou hierin een van de verklaringen kunnen liggen voor het achterblijven van China in de negentiende eeuw.

Bron: Lucassen en Lucassen 2011.

Een tweede type vergelijking die we kunnen maken op mondiaal niveau is die tussen Het Atlantisch gebied en Azië. Kijken we naar de aantallen arbeidsmigranten die werden aangetrokken door de drie belangrijkste economische kernen in de periode 1850-1940, dan ontvouwt zich het volgende beeld.

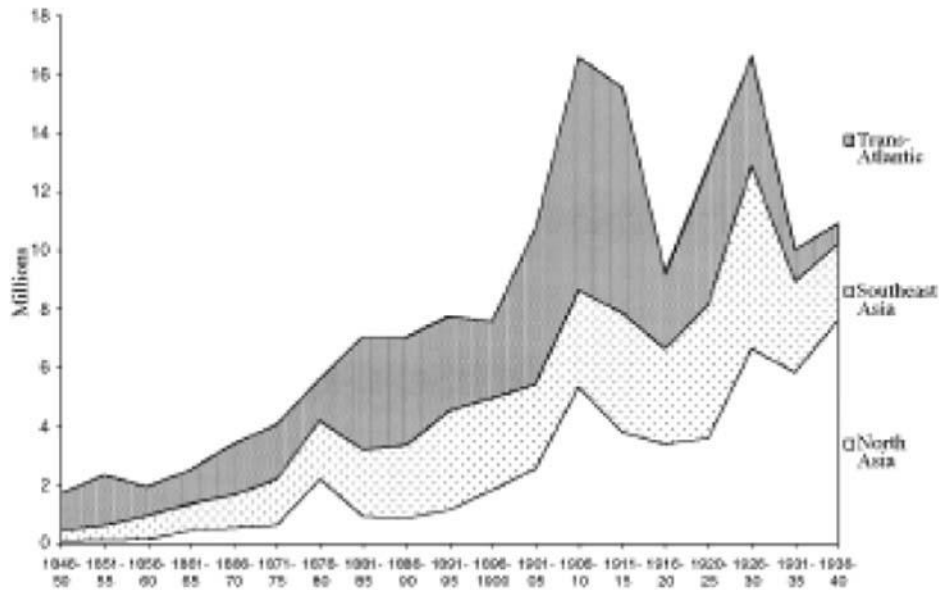
Migratiesystemen in de wereld (1850-1940)

Bron: Vrij naar McKeown 2004.

Legenda: de cijfers in de drie rode cirkels geven het totaal aantal migranten in miljoenen aan.

Verreweg het bekendst is de arbeidsmarkt Noord- (en Zuid) Amerika die vanaf het midden van de 19^e eeuw bijna 60 miljoen Europese emigranten aantrok. Zoal het kaartje echter laat zien, deden de twee Aziatische systemen hier in kwantitatief opzicht nauwelijks voor onder. Bovendien blijkt uit de frappante overeenkomsten in de timing van de migraties in de drie systemen dat ze onderling verbonden waren met de zich in de negentiende eeuw ontwikkelende wereldeconomie.

Bron: McKeown 2004.

Hoewel de overeenkomsten op macroniveau (totale aantal migranten en de timing) in de drie systemen opmerkelijk zijn, waren er ook belangrijke verschillen tussen Europa en Azië, die vooral zichtbaar worden op het meso- en microniveau van maatschappelijke instituties en familiesystemen. Zo was de vrijheid van vrouwen op de (internationale) arbeidsmarkt in (Noordwest) Europa aanzienlijk groter dan in Azië, wat een gevolg was van de andere positie van vrouwen in West-Europese samenlevingen. Daarnaast valt op dat veel Indiërs en Chinezen niet permanent emigreerden, maar dat het vooral om mannen ging die heen en weer reisden en de band met het gebied van oorsprong aanhielden, zoals in het Indiase *Kangani* systeem. Deze discussie werd in 2004 aangezwengeld door de Amerikaanse historicus en Chinakenner Adam McKeown in de *Journal of World History*. In 2007 publiceerde de *International Review of Social History* een vijftal reacties, met een nawoord van McKeown. Hoewel de meeste critici erkennen dat er zich in de periode 1850-1940 binnen Azië twee arbeidsmigratiesystemen ontwikkelden die qua aantallen konden wedijveren met de Transatlantische migraties, is er nog veel discussie over de onderliggende factoren en uitingvormen.

Literatuur

- Bosma, U., "Beyond the Atlantic: Connecting Migration and World History in the Age of Imperialism, 1840-1940." *International Review of Social History* 52 (2007) no. 1, 116-123.
- Feldman, D., "The politics of internal migration." *International Review of Social History* 52 (2007) no. 1.
- Lucassen, J. en L. Lucassen, "From mobility transition to comparative global migration history." *The Journal of Global History* 6 (2011) no. 2.
- Mazumdar, S., "Localities of the Global: Asian Migrations between Slavery and Citizenship." *International Review of Social History* 52 (2007) no. 1, 124-133.
- McKeown, A., "Global Migration 1846-1940." *Journal of World History* 15 (2004) no. 2, 155-189.
- McKeown, A., "Different transitions: comparing China and Europe, 1600-1900." *The Journal of Global History* 6 (2011) no. 2.
- Moch, L. P., "Connecting Migration and World History: Demographic Patterns, Family Systems and Gender." *International Review of Social History* 52 (2007) no.1, 97-104.
- Mohapatra, P., "Eurocentrism, Forced Labour and Global Migration. A Critical Assessment." *International Review of Social History* 52 (2007) no. 1: 110-115.
- Moor, T. de en J. L. van Zanden, *Vrouwen en de geboorte van het kapitalisme in West-Europa* (Amsterdam, Boom, 2006).